

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Sexuální zneužívání a jeho
dlouhodobé následky v oblasti
vztahů**

Linda Dymáčková

Katedra: Sociální práce
Vedoucí práce: JUDr. Daniel Bartoň, LL.M., Ph.D.
Studijní program/obor: Sociální a pastorační práce

Praha 2023/2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Sexuální zneužívání a jeho dlouhodobé následky v oblasti vztahů napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 1.7. 2024

.....

Linda Dymáčková

Anotace

Tato práce se věnuje problematice sexuálního zneužívání. V úvodu práce je představena základní terminologie, která se objevuje v kontextu sexuálního zneužívání. Dále se práce stručně zabývá dvěma skupinami, které jsou ohroženy sexuálním zneužíváním, konkrétně seniory a mentálně postiženými. Zbytek práce je věnován především dětem. Práce se také zaměřuje na právní hlediska této problematiky v České republice, zkoumá historické a kulturní aspekty sexuálního zneužívání, vývoj pojmu syndrom CAN, formy sexuálního zneužívání a rizikové faktory v rodině a dalších prostředích.

Ve druhé polovině jsou detailněji popsány jak fyzické, tak především psychické následky sexuálního zneužívání a jak tyto následky ovlivňují budoucí vztahy oběti. V závěru jsou zmíněny možnosti následné péče o sexuálně zneužívané děti.

Klíčová slova

sexuální zneužívání, děti, mezilidské vztahy, sexuální násilí, psychické následky

Summary

This thesis focuses on the issue of sexual abuse. In the beginning of the thesis, the basic terminology that appears in the context of sexual abuse is introduced. Then, the thesis briefly introduces two groups that are at risk of sexual abuse, namely the elderly and the mentally disabled. The remainder of the thesis is devoted primarily to children. The thesis also deals with the legal aspects of this topic in the Czech Republic, examines historical and cultural aspects of sexual abuse, the development of the concept of CAN syndrome, forms of sexual abuse and risk factors in the family and other surroundings.

In the second half, both the physical and especially the psychological consequences of sexual abuse and how these consequences affect the future relationships of the victim are described in more detail. In conclusion aftercare options for sexually abused children are discussed.

Keywords

Sexual abuse, children, interpersonal relationships, sexual violence, psychological consequences

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu JUDr. Danielu Bartoňovi, LL.M., Ph.D., za pomoc a odborné vedení. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu při zpracování této práce.

Obsah

Úvod.....	8
1.1.Znásilnění	10
1.2.1.Sexuální zneužívání seniorů.....	12
1.2.2.Sexuální zneužívání mentálně postižených	13
1.3.Historický vývoj a kulturní aspekty sexuálního násilí.....	14
1.4.Právní vymezení sexuálního násilí v ČR.....	15
2.Formy sexuálního zneužívání	17
2.1.Bezdotykové.....	17
2.2.Dotykové.....	17
2.3.Zvláštní formy sexuálního zneužívání.....	19
3.Dětská oběť sexuálního zneužívání	23
3.1.Vývoj ochrany dítěte.....	24
3.2.Syndrom CAN.....	25
4.Rizikové faktory	27
5.Následky sexuálního zneužívání	29
5.1.Fyzické následky	29
5.2.Psychické následky.....	30
5.2.1.Posttraumatická stresová porucha.....	31
5.2.2.Obrané mechanismy.....	32
5.2.3.Syndrom přizpůsobení sexuálnímu zneužití.....	33
5.2.4.Sekundární viktimizace	33
6.Vliv sexuálního zneužívání na vztahy.....	35
7.Následná péče o zneužívané děti.....	39
7.1.Psychoterapeutická pomoc.....	40
7.2.Krizová intervence	40
Závěr.....	42
Seznam literatury.....	43

Úvod

V této práci se budu věnovat sexuálnímu zneužívání a jeho dlouhodobému dopadu na vztahy.

V první části práce vymezuji základní pojmy jako je sexuální násilí, znásilnění a sexuální zneužívání. Dále se stručně věnuji dvěma ze skupin, kterých se sexuální zneužívání týká, konkrétně seniorům a handicapovaným. Ve zbytku práce se soustředuji převážně na děti, protože se jedná o skupinu, o které se v souvislosti se sexuálním zneužíváním hovoří nejčastěji. Zároveň traumata v dětství obecně nejvíce narušují budoucí vývoj dítěte, a i oblast mezilidských vztahů.

V druhé polovině práce se zaměřuji především na analýzu dlouhodobých následků zneužívání na mezilidské vztahy a v závěru práce hovořím o možnostech následné péče u sexuálně zneužívaných dětí.

V posledních letech se jedná o poměrně probíranou tematiku, o které však z mého pohledu nemá široká veřejnost stále dostatek informací, nebo má informace zkreslené. Prací se snažím poskytnout ucelený přehled o této problematice a zároveň se pokouším propojovat věcné informace týkající se sexuálního zneužívání, například pohled na tuto problematiku z právního hlediska, s psychologickými poznatky, jako jsou reakce na traumata, narušení důvěry dítěte, či následné problémy v budování vztahů.

1. Sexuální násilí

Na začátku bych se ráda věnovala základní terminologii, která se v problematice sexuálních útoků používá. Některé z pojmů jsou právně definované a některé se používají ve více významech.

V současné době se velmi často místo pojmu sexuální násilí používá pojem sexualizované násilí, a to z toho důvodu, že toto slovní spojení lépe definuje podstatu těchto činů. Nejde totiž primárně o sexuální touhu útočnicka, ale o použití sexuality jako nástroje moci a o utvrzení mocenského vztahu. Přestože se v pojmu vyskytuje slovo násilí, nejde vždy o násilný sexuální kontakt, ale o jakýkoli čin, který narušuje intimní hranice s cílem pachatele, ukázat svoji moc, či ponížit oběť a to v sexuálním kontextu. Sexuální násilí je však termín, který je veřejnosti více znám.¹

Akční plán vlády ČR na prevenci domácího a genderově podmíněného násilí na roky 2023-2026 definuje sexuální násilí jako „*jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování s lidmi či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak. Ve většině případů s sebou sexuální násilí nese používání sexuality jako nástroje moci.*“² Přesnější definici nabízí Americké centrum pro prevenci a kontrolu nemocí. Sexuální násilí je zde popsáno jako „*pokus o, nebo dokonáný kontakt mezi penisem a vaginou nebo penisem a konečníkem, který zahrnuje penetraci (i nepatrnou), kontakt mezi ústy a penisem, vaginou nebo konečníkem, penetraci vagíny nebo konečníku jinou částí lidského těla nebo předmětem, přinucení k penetraci jiné osoby, úmyslný tělesný kontakt na genitálu, konečníku, tříslech, prsou, vnitřních stehnech nebo hýždích (buď přímo, nebo přes oblečení), nebo bezkontaktní činy sexuální povahy – např. voyeurismus, sexuální obtěžování (verbální či prostřednictvím chování). Všechny výše uvedené činy jsou kvalifikovány jako sexuální násilí, pokud jsou spáchány proti někomu, kdo k nim nedal souhlas, nebo je nemohl odmítnout.*“

Do výčtu lze počítat: dokonáný sexuální akt bez souhlasu oběti, nebo vykonaný na oběti, která není schopna souhlasu

i odmítnutí, pokus o sexuální akt bez souhlasu oběti, nebo vykonaný na oběti, která není schopna souhlasu či odmítnutí, hrubý sexuální kontakt – úmyslný tělesný kontakt, buď přímo, nebo přes oblečení, nekontaktní sexuální násilí – tento typ nezahrnuje tělesný kontakt. Řadí se k němu např. voyeurismus, exhibicionismus, sexuální obtěžování, vyhrožování sexuálním násilím k dosažení svého cíle, vystavování pornografii nebo pořizování

1 KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lubica (ed.). *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* Praha: In Iustitia, 2014. ISBN 978-80-260-5793-2.

2 ÚŘAD VLÁDY ČR. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026*. Online. 2015. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zena-muzu/dokumenty/AP_DGPN-2023_final.pdf [cit. 2024-06-15].

fotografií nahých osob sexuálního charakteru. Všechny tyto formy nekontaktního sexuálního násilí jsou prováděny bez souhlasu oběti, nebo vykonány na oběti, která není schopna souhlasu nebo odmítnutí. V případech uskutečnění sexuálního násilí se nejčastěji hovoří o znásilnění, či sexuálním zneužívání.³

1.1. Znásilnění

Znásilnění je vnímáno jako jeden z nejtěžších trestných činů společně s vraždou. Ze statistik vyplývá, že znásilněny jsou z 91% ženy, zatímco pachatelé jsou v 99% případů muži.⁴

V znásilnění často nehraje roli vášně a sexuální zájem o oběť, jak si mnoho lidí myslí, ale tento čin bývá využíván jako zbraň. Má způsobit bolest a dokázat převahu nad obětí. Základním motivem bývá vztek či sadismus. Dochází k tomu tak často i ve válečných konfliktech, kde bývá jako forma útoku používáno znásilňování civilistů, převážně žen a dětí.⁵

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je znásilnění definováno jako „fyzicky vynucená nebo jiným způsobem vynucená penetrace vagíny nebo konečníku penisem, jinou částí těla nebo předmětem“.⁶ Dokumenty OSN definují znásilnění jako „jakoukoliv nedobrovolnou vaginální, anální nebo orální penetraci částí těla nebo předmětem. Souhlas musí být dán dobrovolně, tedy vycházet ze svobodné vůle osoby, vzhledem k okolnostem a může být kdykoliv odvolán. I když souhlas nemusí být vždy výslovný, nemůže být odvozen z ticha oběti, nečinnosti, minulého sexuálního chování nebo vztahu oběti s obviněným.“⁷

V zákoně je znásilnění definováno jako „donucení k pohlavnímu styku, pod pohrůžkou násilí či jiné újmy, nebo využití bezbrannosti k pohlavnímu styku.“

Problematika znásilnění se v posledních letech proměňuje a letošního roku došlo v ČR k redefinici trestného činu znásilnění. Nově bude za znásilnění považována každá soulož, anální nebo orální styk (nebo srovnatelné praktiky), s nimiž jeden z účastníků nebude souhlasit a tento nesouhlas dá seznatelně

3 KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica (ed.). *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* Praha: In Iustitia, 2014. ISBN 978-80-260-5793-2.

4 CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění: sborník textů*. [Praha]: Gender Studies, 2010. ISBN 978-80-86520-31-5.

5 Pracovní skupina ERC pro prevenci a řešení zneužívání v církvi. *Sexuální zneužívání (nejen) v církvi, prevence a řešení*. Ekumenická rada církví, 2023.

6 WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Violence against women*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>. [cit. 2024-06-15].

7 ŠIMANOVIĆ, Dubravka. *A framework for legislation on rape (model rape law)*. Online. 2021. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/3929055?ln=ru&v=pdf> [cit. 2024-06-30].

najevo. Všechny tyto úpravy by měly vést k zvýšení ochrany obětí sexuálních trestných činů. Trestný čin sexuálního nátlaku se navrhuje doplnit o zneužití tísně obětí.⁸

1.2. Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání jako pojem není právně ukotven. Kramerová definuje sexuální zneužívání, jako zneužívání, které se odehrává na podkladě zneužití moci, pro něž je typické, že vztah mezi pachatelem a obětí je asymetrický a svěřená osoba je vůči pachateli v závislé pozici.⁹ Podle této definice by do sexuálního zneužívání spadalo také sexuální násilí páchané na seniorech, na lidech s handicapem, sexuální násilí ze stran partnerů/manželů, od učitelů či trenérů, sexuální násilí v církvi či sexuální násilí páchané na menšinách, lidech v chudobě či na věznicích. Právně je toto jednání ukotveno jako sexuální nátlak

tedy situace, kdy pachatel, přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, jeho bezbrannosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. obětí, nečinnosti, minulého sexuálního chování nebo vztahu obětí s obviněným.¹⁰

Weiss za sexuální zneužívání označuje sexuální styk mezi dospělým a nedospělým jedincem, přičemž zákonem stanovená hranice povolující pohlavní styk se pohybuje mezi 13. a 18. rokem věku. Jednu z prvních definic sexuálního zneužívání uvádí roku 1976 Schechtera a Roberge. O sexuálním zneužívání hovoří jako o „*Vztažení závislých, vývojově nezralých dětí a dospívajících do sexuálních aktivit, které plně nechápou, ke kterým jsou neschopni dát informovaný souhlas nebo které porušují sociální tabu rodinných rolí*“ Dunovský sexuální zneužívání popisuje jako akt „*při něm se dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo dítě zneužívá v oblasti prostituce a pornografie.*“¹¹

Stěžejní je také definice zdravotnické komise Rady Evropy, která definovala sexuální zneužívání jako „*nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, styk nebo*

8 Poslanci v prvním čtení podpořili redefinici znásilnění. Online. JUSTICE.CZ. 2024.

Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rozcestnik/-/clanek/poslanci-v-prvnim-cteni-podporili-redefinici-znasilneni-kopirovat->. [cit. 2024-06-15]. Poslanci jednomyslně schválili redefinici znásilnění. Online. JUSTICE.CZ. 2024. Dostupné

z: <https://justice.cz/web/msp/rozcestnik/-/clanek/poslanci-jednomyslně-schválili-redefinici-znasilnen%C3%AD>. [cit. 2024-06-15].

9 KRAMEROVÁ, Rita: *Riziko zneužití moci v církvi: Pohled psychoterapeutky na zneužívání* Dingir: časopis o sektách, církvích a nových náboženských hnutích, 25/2022, č. 2,

10 ŠIMANOVIČ, Dubravka. *A framework for legislation on rape (model rape law)*. Online. 2021. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/3929055?ln=ru&v=pdf> [cit. 2024-06-30].

11 DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s 49. ISBN 80-7169-192-5.

*vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá.*¹²

I z tohoto důvodu se budu v práci věnovat především sexuálnímu zneužívání u dětí. V následujících dvou podkapitolách se však stručně zaměřím na sexuálnímu zneužívání seniorů a lidí s handicapem.

1.2.1. Sexuální zneužívání seniorů

Senioři jsou jednou z ohrožených skupin a často jsou na nich páchané různé formy násilí vzhledem k tomu, že jsou vůči rodinným příslušníkům, kteří o ně pečují v znevýhodněné pozici, protože jsou závislí na jejich péči. V této souvislosti se hovoří o syndromu EAN, tedy syndrom týraného a zneužívaného seniora. K násilí na seniorech většinou dochází v rodinném prostředí, neobvyklé není ani nevhodné zacházení v ústavní péči, zvláště v zařízení dlouhodobé péče.

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje elder abuse and neglect jako *„jednotlivé či opakované činy nebo chybění přiměřené činnosti, objevující se v jakémkoliv souvislosti a v jakémkoliv osobním vztahu, pokud lze oprávněně očekávat, že povedou k poškození či ohrožení starého člověka.“* Sexuální zneužívání seniorů organizace definuje jako *„nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoliv druhu, kterému je vystaven starý člověk“*

K agresivitě vůči seniorům dochází častěji než k jejich sexuálnímu zneužívání, nicméně pokud dochází k sexuálnímu zneužívání, agresivita bývá také často přítomna. K agresí ze strany pečujících často dochází, když se u pečující osoby objeví syndrom vyhoření, nebo když pečující přesouvají agresí vůči někomu jinému na seniory.

V naší společnosti je zájem o násilí na seniorech poměrně malý oproti jiným ohroženým skupinám, nemáme ani vytvořené účinné monitorovací ani nápravné mechanismy a ze stran institucí tak často dochází k podpoře týrajících a k druhotnému ponižování seniorů.

Nejčastěji dochází k týrání seniorů po fyzické a psychické stránce, sexuální násilí ve své podstatě obsahuje kombinovanou formu jak psychického, tak fyzického ubližování.

Sexuální zneužívání je u této skupiny podstatně menším problémem než u dětí. Podle českých výzkumů je uváděno, že je sexuální agrese přítomna asi ve 2 % nahlášených případů týrání seniorů.¹³ Těžko však říci, jak moc jsou tato data relevantní a kolik se toho dostane na povrch. Gerontofilie ale obecně nebývá častá a většinou nabývá podoby jednorázové agrese.

V těchto případech zde hraje roli závislý vztah oběti na násilníkovi. Staří lidé s rostoucím věkem potřebují více pomoci a péče. U seniorů se

12 PÖTHER, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.

13 CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o násilnění: sborník textů*. [Praha]: Gender Studies, 2010. ISBN 978-80-86520-31-5.

k problémům přidává sociální izolace, často ze svého domu téměř nevycházejí a nemají jiné sociální kontakty než násilníka. Pachatelé jsou často osoby, které mají vliv na zajištění péče, která je pro oběti nezbytná. I kvůli větší náchylnosti ke zranění u seniorů, se těžko určuje, zda k nějaké agresi dochází či zda se zranění stala náhodou či jsou zapříčiněna zdravotním stavem.

K zneužívání dochází také navzájem mezi klienty v ústavní péči, zvláště při smíšené klientela domova důchodců a ústavu sociální péče pro dospělé. Není zde totiž dostatek soukromí, a tak se zvyšuje riziko napadení. Ohrožující prostředí vytváří zejména soužití seniorů v ústavech sociální péče s alkoholiky, mentálně postiženými či s agresory.¹⁴

1.2.2. Sexuální zneužívání mentálně postižených

V podobně náchylné a zranitelné situaci, jako staří lidé, jsou lidé s mentálním či kombinovaným postižením. Jedná se o osoby, které jsou závislé na péči a jejich emoční i tělesné potřeby tolikrát uspokojují jiní lidé.

V zahraničí dostupná data udávají mnohonásobně vyšší počet útoků na zdravotně postižené či nemocné. Jedná se totiž o snadné oběti. Velké rozdíly zde dělá typ a závažnost mentálního postižení, nicméně všeobecně se jedná o skupinu, na které je snazší dopouštět se jakéhokoliv násilí, a to i včetně sexuálního zneužívání z důvodu naivity a důvěřivosti těchto obětí. Jejich snížené vyjadřovací schopnosti z nich mohou dělat v očích ostatních méně věrohodné svědky. I v těchto případech dochází k násilí ze strany důvěrně známých osob, ale výjimkou není, že k týrání či zneužívání dochází také v kolektivních zařízeních, kde spolu žije více lidí dohromady, kdy agresorem může být i jiný člověk s mentálním postižením. Lidé s handicapem nevědí, jak se bránit a ani na koho se obrátit o pomoc, jsou lehce ovlivnitelní, a proto snadno udělají to, co po nich zneužívající vyžaduje, včetně odvolání jejich výpovědi.

U lidí s handicapem je většinou rozdíl mezi jejich vývojem v oblasti pohlavní zralosti a mezi jejich intelektem. Čím nižší intelekt jedinec má, tím těžší je odhalit zneužívání, protože sám zneužívaný nemusí mít tušení k čemu dochází anebo nemá dostatečné komunikační schopnosti, aby se mohl někomu svěřit. Kombinované postižení situaci ještě více komplikuje. Tito lidé mají problém s orientací v méně známém prostředí, s motorikou a obratností, to jim znesnadňuje možnost útěku v ohrožujících situacích.

Indikátory sexuálního zneužívání u mentálně postižených jsou podobné jako u malých dětí. Patří mezi ně problémy se spánkem, pomočování, strach z nahoty, nezvyklý zájem o sexualitu obecně či fyzické znaky, jako je podráždění genitálií, zjištění pohlavní choroby či objevení modřin.

¹⁴ KALVACH, Zdeněk. Geriatrie a gerontologie. 2004. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.

I zde platí, že známí lidé, jako jsou rodinný příslušníci, asistenti nebo vedoucí zájmových kroužků či pečovatelé, bývají často pachateli. Jako prevence je důležitá edukace osob s mentálním postižením v této oblasti. Přiměřená informovanost napomáhá těmto lidem lépe odhadnout míru rizika a identifikovat, zda se jedná o sexuální chování. Primární by mělo být vědomí, že jejich tělo je jejich, a že mohou říct ne, pokud někdo dělá něco, co jim je nepříjemné, že existují intimní zóny, kde se jich může dotýkat například jen lékař, a pokud už k nějakému zneužití došlo, měly by oběti vědět na koho se obrátit.¹⁵

1.3. Historický vývoj a kulturní aspekty sexuálního násilí

To, co je pokládáno za normální sexuální chování se v průběhu let a s ohledem na kulturní aspekty mění. Pokud se podíváme do historie, chování, které je pro nás nyní neakceptovatelné, bylo dříve pojímáno za normální nebo dokonce žádoucí. Jedním z těchto případů je incest, ten byl například v panských rodech vyžadovaný kvůli „čistotě krve“. Tak tomu bylo u Egyptských králů nebo také v antice, kde bylo legitimizováno manželství dvou sourozenců, kteří měli jinou matku.¹⁶ Antická kultura velmi obdivovala krásu lidského těla, jak ženského, tak mužského. Sexuální styk mezi muži byl tedy běžný a byl pokládán za vyjádření obdivu krásy těla. Jednou z elitářských záležitostí byla tak zvaná pederastie, jednalo se o sexuální zájem starších mužů o mladíky, kteří již nejsou dětmi, stále však nejsou dospělými muži. Nejčastěji k tomu docházelo ve vztahu učitel žák, protože byl tento akt pojímán jako součást výchovy a vzdělávání mladých chlapců. I když se to tak může zdát, homosexualita nebyla mužům více vrozena než nyní, ale byla dána spíše kulturně. Tento jev se přisuzuje tomu, že od útlého věku byli chlapci a dívky vychovávány odděleně a jinak tomu nebylo ani v dospělosti, kde se svět mužů a žen příliš neprolínal.¹⁷

I v heterosexuálních vztazích byl v minulosti normální velký věkový rozdíl mezi partnery. Bylo běžné, že si dospělý muži brali za ženy o několik let mladší dívky. Tyto dívky neměly ve vztahu většinou žádné slovo a nemohly se ani samy rozhodnout, zda chtějí s mužem být či nikoli. Manželství mělo totiž spíše podobu smlouvy, ženy byly vnímány jako majetek nebo prostředek pro lepší sociální postavení a manželství vznikalo převážně z ekonomických důvodů. Zároveň bylo mládí viděno jako symbol plodnosti, a i to vedlo

15 KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Partnerské vztahy, intimita a sexualita osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6233-2.

16 VANÍČKOVÁ, Eva; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a PROVAZNÍK, Kamil. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.

17 POPELKA, Miroslav a VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-145-1.

k sňatkům s takto mladými dívkami. Dětské sňatky nezůstaly jen v historii, ale jsou bohužel i soudobým problémem. Podle UNICEF se celosvětově provdává v dětském věku každá pátá dívka (2021).¹⁸ Téměř 45% dětských nevěst žije v regionu jižní Asie přičemž největší počet dívek provdaných před 18 narozeninami mají Indie a Bangladéš. Provdávání je v těchto zemích řešením, jak zajistit mladým dcerám nadějnou budoucnost, zároveň se stále jedná o kulturní záležitost.¹⁹

Například v Afganistánu se objevuje tradice obchodu s výrazně mladšími dívkami. Za předchozí afghánské vlády bylo legální vstoupit do manželství ve věku 16 let. Dětské svatby i tak byly v zemi poměrně běžné. Do jisté míry zde na to má vliv náboženství v podobě radikálního islámu, kde mají ženy velmi nízké postavení. I radikální výklad některých náboženských textů ospravedlňuje dětská manželství. Argumentem může být například to, že se Mohamed oženil s Aíšou, když byla ještě velmi mladá. Historické období a kultura zkrátka dělá velké rozdíly v tom co je přijímáno a akceptováno.²⁰

1.4. Právní vymezení sexuálního násilí v ČR

Současný trestní zákoník zná různé sexuální a mravnostní trestné činy. Většina z nich je popsána v třetí hlavě zvláštní části trestního zákoníku (§ 185 – 193b) *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. Mezi tyto trestné činy patří:

1. znásilnění, jedná se o donucení k pohlavnímu styku, pod pohrůzkou násilí či jiné újmy, nebo využití bezbrannosti k pohlavnímu styku,
2. sexuální nátlak, zde jde o donucení násilím, pohrůzkou násilím nebo pohrůzkou jiné těžké újmy k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti,
3. pohlavní zneužití, tedy vykonání soulože s dítětem mladším patnácti let nebo jiný způsob pohlavního zneužití,
4. soulož mezi příbuznými,
5. kuplířství,
6. prostituce ohrožující mravní vývoj dětí,
7. šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií,

18 *Zastavme obchodování s dětmi*. Unicef [online]. 2021 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z:

<https://www.unicef.cz/zastavme-obchodovani-s-detmi/>

19 SOUSA, Natálie. *Tam, kde dětských nevěst neubývá: Provdány v 15 letech s povinností rodit*. Online. Seznam.cz. 2021. Dostupné z: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-tam-kde-detskych-nevest-neubyva-provdany-v-15-letech-s-povinnosti-rodit-230713?_zn=aWQlM0QzODAzMzA1Njk0MjAyODc4NjAwJTdDdCUzRDE2NTg5MzQwNjUuNjY2JTdDdGUlM0QxNzAyMTE1NjI4Ljk2MCU3Q2MlM0QwMTM0OUNDOjM0RDM0Q0QyMTRDNUJDM0ExOTM2QjJzNQ%3D%3D. [cit. 2024-02-11].

20 *Manželka za padesát ovcí*, 2010 [dokument]. Nima Sarvestani. Švédsko

8. zneužití dítěte k výrobě pornografie,
9. účast na pornografickém představení,
10. navazování nedovolených kontaktů s dítětem.²¹

Pokud je v případech znásilnění a sexuálního nátlaku obětí dítě, trestní sazba je vyšší. Na první pohled se může zdát, že znásilnění dítěte je to samé, jako jeho sexuální zneužívání. Není tomu však tak. Znásilnění dítěte je pojímáno za vážnější trestný čin a jedná se konkrétně o vykonání soulože s dítětem proti jeho vůli. Zneužití je širší pojem, který zahrnuje větší škálu nevhodného chování k dítěti, od nevhodných dotyků, vystavení dítěte pornografii, po slovní návrhy či komentáře. Sazba za pohlavní zneužití dítěte závisí na závažnosti činu a jeho okolnostech. Odnětí svobody v rozsahu 1 až 8 let hrozí pachateli, který vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo jiným způsobem zneužije takové dítě k pohlavnímu styku. Vyšší trestná sazba je v případě, že je toto dítě svěřené doзору pachatele, protože je zneužita jeho závislost a důvěra.

Některé oběti jsou považovány za zvláště zranitelné. Podle 45/2013 Sb. Zákona o obětech trestných činů se za zvláště zranitelnou oběť považují osoby, u kterých existuje vyšší nebezpečí způsobení tzv. druhotné újmy nebo zastrasování ze strany pachatele. Tyto oběti často čelí dalšímu stresu a psychickému traumatu v důsledku účasti v trestním řízení, zejména během výslechů. Jsou zvláště citlivé vzhledem k jejich věku, zdravotnímu stavu nebo okolnostem, za kterých byl trestný čin spáchán. Zákon proto ukládá speciální opatření, která mají minimalizovat další utrpení obětí. Jedná se zejména o děti, hendikepované osoby a osoby u kterých je zvýšené riziko dalšího poškození s ohledem na jejich věk, rasu, národnost, životní situaci, zdravotní stav, rozumovou vyspělost atd.

²¹ Trestní zákoník 40/2009 Sb. Online. 2015. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-3>. [cit. 2024-03-04].

2. Formy sexuálního zneužívání

Formy sexuálního zneužívání mohou být různé a jak z definic plyne rozhodně se nejedná jen o sexuální styk, u kterého bylo použito násilí. Zdravotnická komise rozděluje sexuální zneužívání na dotykové a bezdotykové.

2.1. Bezdotykové

I bezdotykové sexuální zneužívání je závažnou formou a na dítěti může zanechat vážné dlouhodobé následky a není dobré jej zlehčovat.

Existují různé formy bezdotykového sexuálního zneužívání. Jednou z nich je voajérství, které spočívá v získávání sexuálního uspokojení pozorováním jiných osob při svlékání nebo při sexuálním styku. Toto sledování může být utajené nebo může pachatel dítě přímo vyzvat ke svlékání. Patří sem také nucení dítěte ke sledování pornografických filmů nebo nucení ke sledování sexuálních aktivit dospělých. Může se také jednat o situaci, kdy je dítě vybízeno k masturbaci a pachatel jej sleduje.

Pokud se pachatel uspokojuje při pohledu ostatních na jeho pohlavní orgány, jedná se o exhibicionismus. Někdy je toto chování doprovázeno masturbací.

Další formou mohou být různé verbální sexuální poznámky či návrhy. Ty mohou obsahovat popisování sexuálních aktivit dítěti či sexuální narážky směrem k dítěti. Tyto praktiky se uskutečňují i prostřednictvím anonymních teleních hovorů, které mají ze strany pachatele sexuální podtext.

O sexuální zneužívání se jedná i v případech verbálního nucení do styku, nucení k manipulaci s genitáliemi jiných osob, včetně pachatele, nabízení odměn za uspokojení pachatele, nucení dítěte, aby se samo sebe před pachatelem dotýkalo, či aby dítě k pachateli mluvilo jistým způsobem, který zneužívajícího sexuálně vzrušuje. I přes to, že v těchto chvílích nedochází k souloži nebo k jakýmkoliv dotykům, pro dítě se odehrává něco velmi nepříjemného a nesrozumitelného a může to v něm zanechat dlouhodobý otisk.

22

2.2. Dotykové

Dotykové sexuální zneužívání obsahuje dvě formy aktivit s dítětem. Jde o nepenetrativní aktivity, při kterých nedochází k sexuálnímu styku s dítětem (líbání, dotýkání se dítěte, dotýkání genitálu či prsou, nucení dítěte dotýkat se

22 VANÍČKOVÁ, Eva; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a PROVAZNÍK, Kamil. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s 15. ISBN 80-7184-479-9.

pachatele) a penetrativní aktivity, kdy k styku dochází (orální, anální, genitální styk s dítětem).

O dotykové sexuální zneužívání se jedná, pokud se pachatel dotýká dítěte, nebo nutí dítě k doteku. Podle Russella se dotykové sexuální zneužívání dá rozdělit do tří kategorií podle jeho závažnosti. První kategorií je nejméně závažná forma, jde o sexuální zneužití, do kterého patří líbání s pronikáním jazyka do úst, vzájemné vysvlékání, sexuální dotyky, vynucená masturbace, dotýkání pohlavích orgánů. Do středně závažné formy Russell řadí hnětení a líbání prsou, vnikání do vagíny prsty nebo předměty, pronikání prsty, předměty či jazykem do anusu, vzájemné dotýkání se genitálií. Do velmi vážných forem patří orální sex, pohlavní styk vaginální uskutečněný penisem a anální pohlavní styk uskutečněný penisem. Toto Russellovo rozdělení však předpokládá pouze zneužití dívky mužem.²³

K sexuálnímu zneužívání může docházet v rodině, poté hovoříme o intrafamiliárním sexuální zneužívání. V těchto případech je sexuální zneužívání většinou spojené s manipulací ze strany násilníka, jedná se o dlouhodobé a opakované znásilnění, kdy se tak děje ze strany, kde by dítě mělo pociťovat především bezpečí. Toto zneužívání v rodině se špatně odhaluje, protože je pro dítě obtížné najít bezpečné místo, kde by se mohlo svěřit.

Zneužívání, ke kterému dochází mimo rodinu označujeme jako extrafamiliární. Tento typ bývá většinou jednorázový. Bohužel první typ případů bývá častější a více u něj dochází k vážné formě sexuálnímu zneužívání.²⁴

Pachatel může dítě osahávat pod různými záminkami, nebo mu vysvětlovat aktivity, ke kterým dochází, takovým způsobem, aby dítě vůči pachateli cítilo lítost nebo aby dokonce cítilo spoluvinu za to, co se odehrává. U lehčích forem může pachatel dítě osahávat pod záminkou masáže či hygieny. O sexuální zneužívání se v těchto případech jedná vždy, kdy tak pachatel činí za účelem vlastního sexuálního uspokojení.²⁵

23 VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, s 40. ISBN 80-7178-286-6.

24 HOFERKOVÁ, Stanislava a ŠVRČINOVÁ, Linda. *Téma kapitoly: Syndrom CAN*. Online. OSPOD. Ospod.cz. 2009. Dostupné z: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=Syndrom_CAN_text.pdf. [cit. 2024-03-04].

25 VANÍČKOVÁ, Eva; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a PROVAZNÍK, Kamil. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s 15. ISBN 80-7184-479-9

2.3. Zvláštní formy sexuálního zneužívání

Rituální sexuální zneužívání

V těchto případech dochází k sexuálnímu zneužívání v kontextu některých symbolů, které působí na jedince jakousi silou. Jde o symboly, které mají náboženský, nadpřirozený či magický význam a bývají součástí většího společenství. Tyto rituály jsou typické pro okultismus a pro různá jiná organizovaná společenství jako jsou sekty. V průběhu ceremonií může docházet také k týrání dítěte, k jeho obětování, či zraňování, často z náboženských důvodů nebo pro nějaký vyšší smysl.²⁶ Tyto praktiky jsou také spojovány s pitím tajemných nápojů, užíváním drog a navozováním psychedelických stavů.²⁷ Dětské oběti jsou pro tyto praktiky vybírány kvůli jejich nevinnosti a čistotě. I obětování či soulož s pannami, nebo používání jejich krve zde nese podobný význam.

Do povědomí veřejnosti se dostal případ Kalifornské mateřské školy McMartin z 80. let. Případ začal obviněním, které podala jedna z matek. Matka tvrdila, že jejího syna ve školce znásilnil syn ředitelky této školy a nejen to, na půdě mateřské školy měl podle matky také fungovat satanistický kult, který prováděl bizarní rituály a obřady. Když se vyšetřovatelé tázali rodičů dětí, zjistili spoustu podivných skutečností poukazujících na satanistické rituály, zneužívání dětí, zvířat a znásilňování. To odstartovalo dlouhé a nákladné soudní řízení, při němž bylo obviněno celkem sedm zaměstnanců školky, z více než sto případů sexuálního zneužívání dětí. Závěrem však byli všichni obžalovaní shledáni nevinnými. Případ však otrásl širokou veřejností.²⁸

Organizované zneužívání

Označuje případy sexuálního zneužívání, ve kterých hraje významnou roli organizovanost. To znamená, že plánování těchto činů překračuje hranice měst, regionů či zemí.

Tyto činy jsou organizovány skupinou pachatelů. Nejčastěji k tomu dochází v případech výroby dětské pornografie, zprostředkování dětské prostituce, obchodu s lidmi či pro účely sexuální turistiky.²⁹

26 VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, s 89. ISBN 80-7178-286-6.

27 ŠPECIÁNOVÁ, Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE, 2003, s.26. ISBN 80-86131-44-0.

28 HABERMAN, Clyde. *The Trial That Unleashed Hysteria Over Child Abuse*. The New York Times. Online. 2014. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2014/03/10/us/the-trial-that-unleashed-hysteria-over-child-abuse.html>

29 ŠPECIÁNOVÁ, Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE, 2003, s.26. ISBN 80-86131-44-0.

Sexuální turismus

Jde o poměrně častý nežádoucí jev, kdy lidé navštěvují jiné země za účelem sexuálních aktivit. Běžně se jedná o destinace, ve kterých jsou i cenově dostupné sexuální služby. Jde jak o ekonomicky nevyspělé země, tak i o země poměrně ekonomicky vyspělé. Česká republika se řadí mezi země, kde je sexuální turistika poměrně častým jevem. Obvyklými návštěvníky zde byli v předešlých letech například muži z Německa.³⁰ Jev je velmi častý, protože je výtěžný a zároveň je zde malá šance na trestní stíhání pachatelů. Tento fenomén je nežádoucí, protože sebou nese přenos pohlavních nemocí a jde ruku v ruce s zvýšenou kriminalitou. Tato skutečnost se týká i dětí, které si především bohatí muži kupují na styk v jiných zemích, to i z důvodu větší anonymity.³¹

Komerční sexuální zneužívání

Je definováno jako sexuální zneužívání dětí za účelem výtěžku. Nejčastěji se jedná o dětskou prostituci, dětskou pornografii či o prodej dětí pro sexuální účely.

Dětská pornografie se objevuje ve formě zvukového či obrazového materiálu. Může jít tedy o nevhodné fotky nahých dětí, které mají sloužit k sexuálnímu uspokojení, o zvukové záznamy, kde zaznívá dětský hlas za účelem sexuálního uspokojení uživatele a také o videozáznamy, kde se dítě účastní skutečné nebo předstírané sexuální aktivity. Trestné je i ztvárnění dětí například animací včetně kreslených nebo počítačově vytvořených zobrazení.³²

Každý, kdo tyto materiály vytváří nebo kdo je distribuuje je součástí pornografického průmyslu. V České republice je trestné i uchovávání dětské pornografie. Podle ustanovení § 205a Přečlovávání dětské pornografie, „každý, kdo přečlovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.“ Zákon také ukládá, že „ten, kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“ Roku 1923 vznikla Úmluva o potlačení oběhu a obchodu s obscénními publikacemi. Tato úmluva se již nyní příliš neuplatňuje, protože trh díky masmédiím a globalizaci stále roste a nepředpokládá se úspěšné potlačení pornografie. Četnost dětské pornografie

30 Žebříček nejpůlárnějších destinací sexuální turistiky na světě. Online. Novinky.cz. 2008. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/cestovani-zebricek-nejpopularnejsich-destinaci-sexualni-turistiky-na-svete-40211708>. [cit. 2024-05-23].

31 VANÍČKOVÁ, Eva; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a PROVAZNÍK, Kamil. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997, s 32, 62-65. ISBN 80-7184-479-9.

32 DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1201-6.

spíše stoupá, vliv na to mají především masmédiá a opět komplikované zahajování trestného řízení v těchto případech.

V České republice bylo podle policejních statistik za rok 2023 zaznamenáno téměř 5 tisíc trestných činů v souvislosti s dětskou pornografií, objasněno z nich bylo pouze 44%. Skutečný počet může být ovšem mnohem vyšší.³³ Obětí dětské prostituce se nejčastěji stávají děti z mnoho problémových rodin ve špatné finanční situaci. Naopak uživatelé těchto služeb spadají často do vysoce postavené třídy a tyto nabídky pro ně mohou být důvodem k sexuálnímu turismu. Dětská prostituce je v České republice postihována podle ustanovení § 204 kuplířství, kdy tomu, kdo jiného přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na čtyři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci. Přesná čísla obětí, které jsou tomuto zneužívání vystaveny neexistují. Problémem dětské prostituce je její těžká odhadnutelnost. Tato činnost je většinou organizovaná a stojí za ní více pachatelů. V prostředí, kde dochází ke komerčnímu zneužívání dětí, často dochází i k dalším trestným činům.³⁴

Kybergrooming

Poměrně novým rizikem je internetové online prostředí, kde v posledních letech roste počet případů sexuálního zneužívání dětí. Většina rodičů nemá kontrolu nad tím, jak jejich děti tráví čas na sociálních sítích anebo internet ani nevnímají jako zdroj nebezpečí. V anonymním prostředí je pro pachatele snazší vyhledávat kontakt s dětmi. Na různých sociálních sítích snadno nachází malé děti a ty poté kontaktují. Tato komunikace může obsahovat sexting (tedy psaní, hovory či videohovory se sexuálním kontextem) anebo může docházet až ke kybergroomingu. V tomto případě jde o snahu pachatele vylákat dítě na osobní schůzku za účelem sexuálního zneužití.

Dokument V Síti z roku 2020 velmi dobře upozornil na tuto problematiku. Polici na základě tohoto filmu spustila trestní stíhání mnoha z predátorů, kteří byli díky natáčení odhaleni.

33 *Přibývá zneužívání dětí pro výrobu dětské pornografie. Praha bude hostit setkání odborníků z celého světa, kteří se zaměřují na prevenci.* Online. Národní ústav duševního zdraví. 2024. Dostupné z: <https://www.nudz.cz/pro-media/tiskove-zpravy/pribyva-zneuzivani-deti-pro-vyrobu-detske-pornografie-praha-bude-hostit-setkani-odborniku-z-celeho-sveta-keri-se-zameruji-na-prevenci>. [cit. 2024-05-26].

34 VANÍČKOVÁ, Eva; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a PROVAZNÍK, Kamil. *Sexuální zneužívání dětí.* Praha: Karolinum, 1997, s 55. ISBN 80-7184-479-9.

V červenci 2023 Evropská komise přijala návrh na revizi směrnice o právech obětí. Tato revize zahrnuje zlepšení ochrany a podpory obětí, včetně těch, které se staly oběťmi kyberkriminality. Směrnice zdůrazňuje potřebu poskytovat speciální podporu a ochranu pro oběti kyberkriminality a zahrnuje opatření na zajištění jejich práv a bezpečnosti v digitálním prostředí. Směrnice také zdůrazňuje potřebu koordinovaného přístupu a spolupráce mezi členskými státy EU, aby byla zajištěna účinná pomoc a podpora pro všechny oběti kyberkriminality.³⁵

35 *Boj proti počítačové kriminalitě: Vysvětlení nových zákonů EU o kybernetické bezpečnosti.* Online. Evropský parlament. 2023. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2022/11/story/20221103STO48002/20221103STO48002_cs.pdf. [cit. 2024-06-30].

3. Dětská oběť sexuálního zneužívání

Sexuální násilí ohrožuje lidi různých věkových kategorií, v nezávislosti na jejich sociálním statutu či pohlaví. Děti a dospívající jsou však jednou z nejzranitelnějších skupin. Malé děti mají přirozenou důvěru k dospělým lidem, vnímají je jako zdroje bezpečí a péče. Dospělý má nad dětmi jak fyzickou tak intelektuální převahu.³⁶ Kromě toho naše kultura vychovává děti k poslušnosti a respektu k autoritě, proto když se dítě ocitne v situaci, kdy se k němu nějaký dospělý chová nevhodně a vkračuje do jeho intimní zóny, dítě neví, jak dát najevo odpor, obzvláště náročné to pro něj je u autorit jako jsou rodiče, učitele, trenéři či duchovní.

K sexuálnímu násilí dochází i v prostředí, z něhož děti nemají úniku. Velmi malé děti navíc často nechápou, co se odehrává a co takové chování od dospělých znamená, mohou být tedy zneužívány, aniž by byly schopny pojmenovat co se děje.

Větší nebezpečí hrozí dětem, které mají nějaké postižení, především kvůli jejich větší bezbrannosti, zároveň pachatelé předpokládají, že děti nerozumí tomu, co se s nimi děje a nebyly by věrohodnými svědky. Zvýšené riziko se také týká dětí, které jsou zanedbávané a se kterými není v domácnosti přítomna matka, riziko se také zvětšuje, když jsou děti svěřovány neznámým osobám, třeba na táborech.³⁷ Děti, které nejsou seznámeny s problematikou sexuálního zneužívání, jsou rovněž ve větším nebezpečí. Pokud děti vědí o nebezpečí sexuálního zneužívání, dokáží si lépe vysvětlit a pochopit nepřiměřené chování dospělého a podle toho reagovat.³⁸

Statistická data uvádí, že v České republice zažilo sexuální zneužívání až 12% žen.³⁹ V 97 % případů bývá pachatelem muž a obětí jsou častěji dívky než chlapci.⁴⁰

Přesné údaje jsou však obtížně zjistitelné, protože mnoho případů zůstává nehlášeno, takže skutečný výskyt bude pravděpodobně vyšší. Ze statistik také

36 PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Zde a nyní (G plus G). Praha: G plus G, 1999, s. 16-19. ISBN 80-86103-21-8.

37 VANIČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, s 89. ISBN 80-7178-286-6.

38 HOFERKOVÁ, Stanislava a ŠVRČINOVÁ, Linda. *Téma kapitoly: Syndrom CAN*. Online. OSPOD. Osposd.cz. 2009. Dostupné z: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=Syndrom_CAN_text.pdf [cit. 2024-03-04].

39 *Zpráva Muži a násilí v České republice*. Online. Vláda České republiky. 2016. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zprava-muzi-a-nasili-v-ceske-republice-150013>. [cit. 2024-05-26].

40 *Násilí na ženách: průzkum napříč EU*. Online. FRA EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. 2014. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_cs.pdf [cit. 2024-05-26].

vyplývá, že k pohlavnímu zneužití dochází častěji v známém prostředí, jako jsou rodina, sousedé nebo přátelé.⁴¹

3.1. Vývoj ochrany dítěte

Od 19. století začala stoupat citlivost na násilí všeobecně a s tím i na vhodnost sexuálních praktik. Současná Evropská společnost se oproti minulosti více zaměřuje na ochranu dětí, uvědomuje si jejich zranitelnost a zároveň je vnímá jako budoucnost společnosti.⁴²

Pro zvýšení zájmu o dětská práva byl klíčový případ Mary Ellen McCormack z roku 1874. Mary byla malá dívka z Manhattanu, která se svěřila okolí, že je doma bičována a týrána. Její případ byl předán American Society for the Prevention of Cruelty to Animals (Společnosti pro prevenci krutosti ke zvířatům), protože v této době ještě neexistovaly zákony chránící děti před fyzickým zneužíváním ze strany jejich rodičů. V návaznosti na to byla dívka předána adoptivní matce, která ji však také týrala. O tom se dozvědělo Maryino okolí, kterým to otřásl a případ se začal medializovat. 10. dubna 1874 bylo její svědectví uvedeno v *The New York Times*. Tento příběh vedl k založení „New York Society for the Prevention of Cruelty to Children“. Jedná se o první organizaci pro ochranu dětí. I dnes se NYSPCC nadále věnuje snižování výskytu a dopadů zneužívání a zanedbávání dětí skrze preventivní programy, které se starají o bezpečnost jejich rodin. Do současné doby pomohlo NYSPCC více než dvěma milionům dětí.

Jedna z dalších organizací, která se věnovala dětem byla Národní společnost prevence proti krutostem na dětech. Tato dobrovolná organizace vznikla v roce 1883 v Liverpoolu.⁴³

Co se týče zákonného ukotvení sexuálního zneužívání u nás, již v době Rakouskouherska obsahoval Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích patent O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva.⁴⁴

Ve 20. století došlo ještě k většímu zájmu o tuto problematiku, byly přijímány dokumenty jako Charta práv dítěte (1934), Konvence o právech dítěte (1959) a úmluva o právech dítěte (1989).⁴⁵

41 *Pohlavní zneužití*. Online. Policie.cz. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pohlavni-zneuzeni.aspx>

42 DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s 15. ISBN 80-7169-192-5.

43 MARKEL, Howard. *Case Shined First Light on Abuse of Children*. The New York Times. Online. 2009. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2009/12/15/health/15abus.html?searchResultPosition=1>. [cit. 2024-03-04].

44 WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0929-5.

45 VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.

V současné době vyplývá povinnost státu chránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím z řady norem ústavního a mezinárodního charakteru. Práva dítěte jsou uvedena v Listině základních práv a svobod v článku 32, který zajišťuje dětem a mladistvým speciální ochranu.⁴⁶ Upravuje, že péče o děti je právem rodičů, to však do té chvíle, dokud nejsou rodičům jejich práva z nějakého důvodu omezena. Ve vztahu k ochraně dítěte lze uvést také základní lidská práva, sociální a kulturní práva a hospodářská práva. Tato práva se zmiňují například o ochraně a pomoci rodinám, o tom, že by děti a mládež měly být chráněny před hospodářským a sociálním vykořisťováním, nebo o dostupnosti vzdělání. Co se týče mezinárodně právní ochrany dětí nejstěžejnějším dokumentem je Úmluva o právech dítěte, kterou Česká republika ratifikovala v roce 1991. Smluvním státům, kterých je 196, je uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho.

Úmluva uvádí, že ve věcech týkajících se dětí, musí mít vždy přednost zájem dítěte před vším ostatním. Mezi další významné dokumenty týkající se dětských práv patří dokumenty přijaté Haagskou konferencí, do kterých spadá Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a též Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti. Rada Evropy přijala v této oblasti například Evropskou sociální chartu, Evropskou úmluvu o osvojení dětí, Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství a Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí.⁴⁷

3.2. Syndrom CAN

Pro vývoj ochrany dětí byl klíčový rok 1962. V tento rok přišel lékař Kempe z USA s pojmem „syndrom bílého dítěte“. Lékař při prohlídkách u dětí nacházel neobvyklá poranění, která si dítě mohlo způsobit stěží svou nešikovností samo.

Stejnou zkušenost s „neúrazovými zraněními“ měli i ostatní lékaři a tyto nálezy začaly vzbuzovat čím dál tím větší pozornost. Jednalo se především o roztržité kosti, popáleniny a poškození mozku. Další poznávání ukázalo, že děti, které jsou takto fyzicky týrány, mají také psychické a emocionální obtíže. V dalších letech se k tomuto souboru jevů přidalo také sexuální zneužívání.⁴⁸

46 MPSV. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>. [cit. 2024-03-04].

47 ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN isbn978-80-86991-27-6

48 HOFERKOVÁ, Stanislava a ŠVRČINOVÁ, Linda. *Téma kapitoly: Syndrom CAN*. Online. OSPOD. Ospod.cz. 2009. Dostupné z: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=Syndrom_CAN_text.pdf. [cit. 2024-02-11].

U nás na tuto problematiku upozornil pediater Ringel. V roce 1971 se v Praze konala konference, která byla organizována ve spolupráci s Mezinárodním sdružením pro prevenci zneužívání dětí a hlavním tématem bylo zvýšení povědomí o problematice týraných a zanedbávaných dětí.

Takto se vyvinul pojem CAN. Jedná se o zkratku z anglického termínu child abuse and neglect, což v překladu znamená zneužívání a zanedbávání dětí. Tento pojem tedy zahrnuje jak fyzické, tak psychické týrání, sexuální zneužívání, a i nevědomé zanedbávání.

Dítěti může být ubližováno jak po fyzické, tak psychické stránce, může se také jednat o aktivní nebo pasivní formu. Při aktivní formě fyzického násilí se jedná o bití rukama, různými předměty, způsobení popálenin, mlácení hlavou o zeď, trhání vlasů, či o jiné násilí různé podoby a intenzity. K pasivní formě patří nedostatečná hygiena, neposkytnutí dostatku jídla či jiné nedostatečné uspokojení potřeb, vedoucí k poškození zdravotního stavu. Aktivní forma psychického týrání se projevuje nadávkami, vyhrožováním, shazováním sebevědomí dítěte, jeho zesměšňováním a ponižováním. U pasivní formy jde především o nenaplňování emočních potřeb dítěte, o jeho přehlížení a o odmítání kontaktu. To může zapříčinit opožděný vývoj. Tyto děti se často upínají na ostatní dospělé a hledají v nich rodičovskou figuru.

Podle Dukovského za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme: „*jakékoliv nenáhodné, preventabilní vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.*“⁴⁹

Existuje škála způsobů, jak je dětem ubližováno. K základním formám se řadí tělesné týrání dítěte, sexuální zneužívání dítěte a zanedbávání. Mezi méně obvyklé formy patří systémové týrání, v tomto případě jde o jednání systému, který by měl dítě naopak chránit, ale svým jednáním ho ještě více poškozuje (například neadekvátní odebrání dítěte z rodiny nebo špatné zacházení s dítětem pěstounské péči), Münchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení) je patologické jednání rodičů, kteří u svých dětí vymýšlejí příznaky různých nemocí nebo je dokonce uměle vyvolávají, tento syndrom těžce poškozuje děti a v některých případech končí jejich smrtí.⁵⁰

49 DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s 8-14. ISBN 80-7169-192-5.

50 DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s 66-71. ISBN 80-7169-192-5.

4. Rizikové faktory

Dítě vyrůstá a učí se poznávat svět skrze svou rodinu. Rodina je pro něj prvním a nejdůležitějším prostředím, ve kterém získává základní hodnoty i vzorce chování. To, co dítě pokládá za normální vychází z toho, jaké prostředí doma zažívá, a to výrazně formuje jeho osobnost a budoucí chování.

Historicky rodina primárně sloužila jako ochrana před vnějším světem, poskytovala bezpečí a zajišťovala základní potřeby. Klasická rodina v současnosti prochází mnoha proměnami a některé z jejich původních rolí převzal stát. Nicméně jedním z jejich hlavních údelů i nadále zůstává ochrana a výchova dětí.

Dítě má jako tvor řadu potřeb, které musí být v rodině řádně naplňovány. Matějček uvádí jako jednu z nich potřebu bezpečí a jistoty osobního vztahu. Pokud je bezpečí narušeno na dítěti to zanechá dopady. Děti z nefunkčních rodin mají často sklony k duševním poruchám, asociálnímu chování a k trestné činnosti v dospělosti.⁵¹

Na dítě čeká ve vnějším světě mnoho nástrah, rodina by pro něj měla být prvním místem, kde se může svěřit a kde mu bude poskytnuta pomoc. Neštěstí nastává ve chvíli, kdy je dítěti ubližováno právě zde. Nebezpečí sexuálního zneužití číhá na mnohých místech, data však ukazují, že k němu dochází nejčastěji v rodině.

I když na veřejnosti dodnes přetrvává názor, že pachatelem sexuálního zneužití je zvláštěně vypadající jedinec, který láká děti na sladkosti do dodávky a zároveň je to jediný scénář, proti kterému jsou děti varovány, realita je poněkud jiná a možná o to děsivější. Až v posledních několika letech se začíná více hovořit o tom, že většina sexuálního zneužívání probíhá v rodině, mezi lidmi, kteří jsou dítěti nejbliže.

K sexuálnímu zneužívání dochází z 60% právě v rodinách.⁵² Při zneužívání matkou či otcem dítě prožívá pocit zklamání a zrady toho, komu bezvýhradně věřilo. Rodiče jsou pro něj stále někým, koho má rádo, zároveň je dítě často vystavováno i citové manipulaci.

Rizikovým faktorem je již nějakým způsobem disfunkční rodina. Ať už se jedná o neúplnou rodinu, rodinu, kde se objevuje domácí násilí nebo kde jsou zanedbávány potřeby dítěte. U rozpadlých rodin nastává riziko, pokud matka často střídá partnery a zároveň pracuje na celodenní směny, takže jsou děti často doma s otčímí samy. V kombinaci s finanční nebo i emoční závislostí na partnerovi může matka opomíjet, že k něčemu takovému dochází, a to je pak

51 PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Zde a nyní (G plus G). Praha: G plus G, 1999, s. 25-33. ISBN 80-86103-21-8.

52 Šimůnková: *Sexuální násilí na dětech nemusí být vždy jen fyzické*. Online. Vláda České republiky. 2011. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/simunkova-sexualni-nasili-na-detech-nemusi-byt-vzdy-jen-fyzicke-89068/>. [cit. 2024-05-27].

pro dítě ještě větší ránou, vzhledem k tomu, že má matka fungovat jako ochrana, která tlumí emoční bolesti, se kterými se dítě vypořádává. V tomto případě se najednou ocitá na vše samo. Matka však nemusí být jen mlčenlivým spolupachatelem, může být rovněž obětí násilnického chování otce. V těchto případech nebývá výjimkou, že jsou otcové v rodině dominantní a často násilníci. V těchto rodinách také není dodržováno soukromí. Rodič neustále mění normy, co je a co není v tomto směru přijatelné, podle toho, jak mu to vyhovuje. U incestního zneužívání je velká převaha otců, může jít však i o zneužívání ze strany sourozenců, strýců, bratranců, dědečků dokonce i babiček.

Rizikové je také, když dítě vyrůstá v prostředí, kde nejsou naplňovány jeho emoční potřeby a rodiče jsou k němu chladní. Citově deprimované děti snadněji podléhají manipulaci ze strany dospělých, zároveň se k cizím dospělým snáze upínají a jsou vděční za náklonost a pozornost, kterou jim dávají. Pravděpodobnost také roste, když dítěti není věnován dostatečný dohled a rodiče neví, s kým dítě tráví čas, může se tedy stát obětí pachatelů mimo rodinu.⁵³

Ukazatelem na rodinu, kde může docházet k zneužívání mohou být také předchozí záznamy na sociální úřadech či policii, podezření závislosti rodičů na alkoholu či drogách, nezaměstnanost rodičů, domácí násilí v rodině a celkově problematická rodinná situace. Jedná se však o rizikové faktory, to znamená, že vzniká větší pravděpodobnost toho, že je dítěti v rodině nějak ubližováno, nikoli však, že tomu tak musí nutně být.

Mimo rodinu hrozí dítěti nebezpečí víceméně všude, kde přichází do kontaktu s dospělými osobami, častěji tam, kde se s nimi vídá na pravidelné bázi. Riziko tedy vzniká od učitelů ve školách, vedoucích na táborech, v zájmových kroužkách, od trenérů, či v církvích. Ohroženější jsou děti, které mají nějaké psychické či fyzické postižení, nízké sebehodnocení a které jsou snadněji ovlivnitelné dospělými.

53 VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, s 19-45. ISBN 80-7178-286-6.

5. Následky sexuálního zneužívání

Každý případ sexuálního zneužití je pro dítě bolestnou zkušeností, jak velké a hluboké následky toto trauma bude mít závisí na mnoha okolnostech.

Patří k nim forma zneužití, zda se jednalo o dotykové nebo bezdotykové zneužívání, i to, jestli šlo o jednorázový čin nebo docházelo k opakování. Dále na to má vliv, kdo byl zneužívajícím, následky jsou bolestnější, pokud se jedná o člověka, ke kterému má dítě emoční vazbu. Roli hraje také reakce okolí, které může být dítěti oporou anebo může mít naopak odmítavou reakci. Obecně platí, že důsledky jsou větší, čím je dítě mladší, čím déle zneužívání trvá, čím více je dítě na násilníkovi závislé a

ím menší podporu dítě později nachází.⁵⁴

Podstatu zneužívání si tolikrát děti uvědomí až v pozdějším věku kolem deseti až dvanácti let. Již předtím však dítě tuší, ať z podnětu zneužívajícího, který mu klade na srdce, aby se o tom, k čemu dochází nikde nezmiňovalo, tak ze svého vlastního pocitu, že dochází k něčemu zahanbujícímu, o čem by se nemělo nikomu zmiňovat. Ve věku, kdy si dítě začne více uvědomovat, co se odehrává přichází pocit viny a výčitky.

Dítě samo sebe vnímá jako součást aktivit, ke kterým dochází a bere na sebe vinu. Zneužívající v něm může tento pocit viny ještě podporovat svou manipulací.

U zneužívaných dětí nelze očekávat, že se někomu svěří samy od sebe. Naopak si v sobě tyto události nosí jako hrůzné tajemství, o které se nechtějí s nikým podělit. Sdílení této skutečnosti je pro ně ohrožující. I přesto, co se odehrává, rodič je pro dítě stále někým milovaným, komu dítě nechce ublížit. Zároveň si je vědomo rizika, že pokud se někomu svěří, mohlo by o rodiče přijít. O to důležitější tedy je, aby okolí vnímalo varovné signály.

5.1. Fyzické následky

Jak jsem již zmiňovala sexuální zneužívání je velmi těžko odhalitelné. To, co ale může být jedním z ukazatelů, že je dítě nějakým způsobem ohroženo, je jeho fyzický stav. Na dítěti mohou být nacházeny různé pohmožděniny způsobené během zneužívání, či jiná zranění, která způsobil pachatel. Jedná se zejména o případy opakujících se zranění jako jsou jizvy, škrábance, otoky. Při vyptávání se na tyto zranění, děti většinou mlží nebo předkládají nepravděpodobně příčiny.

Při sexuálním zneužívání však nejsou tělesné známky vidět tolik, jako například při týrání, protože ke zraněním dochází často na pohlavních orgánech, takže zranění nejsou běžně odhalitelná. Stejně tak může mít dítě jiné

54 VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002, s 345. ISBN 80-7178-678-0.

zdravotní komplikace, jako jsou infekce pohlavních orgánů, záněty močového měchýře, pohlavní onemocnění, poruchy menstruačního cyklu a v pozdějším věku sexuální dysfunkce.

Výjimkou nejsou v těchto případech ani známky po sebepoškozování, neboť kumulovaný vztek proti násilníkovi, jehož tíhu v sobě dítě nosí, a nemá jí kam ventilovat, často obrací proti sobě. I zanedbaný zevněšek dítěte může být ukazatelem.

Při psychické nepohodě mají děti častěji než dospělí somatické obtíže. Mezi ty patří bolesti břicha, zvracení bolesti hlavy, nechutenství, s tím spojený úbytek na váze, noční můry, nespavost, občasné bývají i nevysvětlitelné vyrážky nebo zvýšené teploty⁵⁵ Někdy se o těchto projevech hovoří jako o specifických, mezi nespecifické patří právě psychické obtíže a destruktivní chování.⁵⁶

Všeobecně je tělesných příznaků při sexuálním zneužívání méně a rozpoznají se jen při vyšetření odborníkem. Tělesná poranění jsou hlavními ukazateli hlavně u zneužití kojenců či batolat, kteří ještě nejsou schopni slovně vyjádřit co se jim děje.

5.2. Psychické následky

Většina z následků, které sexuální zneužívání způsobí, zanechává v dítěti zranění tam, kde na první pohled vidět nejsou, tedy v emoční oblasti. Nyní bych se ještě zaměřila, na to, jak se tyto emoční prožitky projevují navenek a jakého chování si můžeme u zneužívaných dětí všimnout.

Všeobecně je dobré zbystrit ve chvíli, kdy se dítě chová vyzývavě na svůj věk, kdy má zájem o sexuální témata, či když je o těchto tématech až příliš informováno. Tyto projevy se mohou zobrazovat ve hře nebo v kresbě, která například představuje nahé dospělé nebo zobrazuje jejich pohlavní orgány. Děti se mohou navenek projevovat extrovertně a provokovat okolí nebo mohou být naopak stažené do sebe, zamklé a vyhýbat se kontaktu s ostatními dětmi, či se obávat být o samotě s dospělými. Projevovat se může také nestandardní chování, pokud se děti někdo dotkne, reagují ztuhnutím nebo lekavou reakcí. Z druhé strany u těchto dětí bývá také časté, že jsou velmi kontaktní a ve svém nízkém věku se sexuálně zajímají o své vrstevníky. Sexuálním zneužíváním je totiž dítě stimulováno na úroveň dospělého a tato úroveň neodpovídá stupni a psychické a ani tělesné zralosti dítěte.⁵⁷ Často se tedy stává, že jsou nezvyklé projevy chování nápodobou chování dospělých v jejich blízkém okolí. Může jít

55 PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Zde a nyní (G plus G). Praha: G plus G, 1999, s. 51-73. ISBN 80-86103-21-8.

56 BISKUP, Pavel a kol. *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Olomouc: SOLEN, s.r.o., 2008, s. 23.

57 PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Zde a nyní (G plus G). Praha: G plus G, 1999, s. 57. ISBN 80-86103-21-8.

o předvádění prožitých sexuálních aktivit na hračkách, obnažování se, masturbaci, zájem o genitálie jiných dětí, jejich sexuální obtěžování, a nepřiměřenou koketností.⁵⁸

Důležité je si také všimnout především náhlých změn v chování. Z extrovertní usměvavé dívky může najednou být tiché vystrašené děvče. Takto traumatizující zážitek má vliv i na ztrátu zájmu o okolí, to může být spojeno se ztrátou zájmu o aktivity, které dítě dříve zajímaly, dítě je apatické, při rozhodování může často reagovat slovy já nevím nebo je mi to jedno. S problémem s koncentrací a ztrátou zájmu souvisí i zhoršený prospěch ve škole nebo větší absence na výuce. U dívek bývají častěji zjišťovány právě projevy pasivity či sebepoškozování, u chlapců jde spíše o agresivitu nebo opakování zneužívání vůči jiným dětem.⁵⁹

Tyto děti mají narušené sebehodnocení a snížené sebevědomí, jsou tedy zranitelnější a z tohoto důvodu se často stávají obětí šikany. Jedná se o řetězec, mnoha negativních důsledků, které na sebe navazují. Svět se jim promění na nebezpečné místo, mohou mít větší strach ve vztahu k lidem, bývají úzkostné až depresivní. Na děti bývá kladen ještě velký tlak ze strany zneužívajícího, to může vést k pocitům viny a studu. Děti mívají negativní vztah ke svému tělu nebo jsou velmi nekomfortní s odhalováním svého těla, to souvisí s vyhýbáním se aktivit ve škole jako je tělesná výchova z důvodu převlékání se nebo plavání.

U mladších dětí se může projevovat i strach z konkrétních situací například koupání, přebalování, ukládání do postýlky.

Bylo také zjištěno, že děti, které si zažily sexuální zneužívání jsou často suicidální. Ze studie, kterou provedli Martin a kol. s názvem „Sexuální zneužívání a sebevražednost: Genderové rozdíly ve velkém vzorku adolescentů“ a do které bylo zapojeno 2 485 dospívajících, z nichž 7,4 % bylo obětí sexuálního zneužívání, bylo zjištěno že 27,1 % vzorku přiznalo, že má sebevražedné myšlenky (21,8 % chlapců a 33,6 % dívek); 13,7 % plánovalo spáchat sebevraždu (11,3 % chlapců a 16,4 % dívek) a 4,5 % chlapců a 7,3 % dívek se pokusilo o sebevraždu.⁶⁰

5.2.1. Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha je následek velkého stresu, který nebyl řádně odžitý a který jedinec nebyl schopen zpracovat. To vede k opakovanému prožívání daného traumatu, i když člověk již není ohrožený. Tuto poruchu

58 ČIHÁK, František. *Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a násilněni*. Online. 2011. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2011/05/08.pdf>. [cit. 2024-05-28].

59 LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel a ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 318. ISBN 978-80-7367-710-7.

60 MUELA, Alexander. *Child Abuse and Neglect: A Multidimensional approach*. Rijeka: InTech, 2012, s 10-11. ISBN 978-953-51-0671-5.

prožívají typicky oběti katastrof, lidé, kteří byli přítomni u smrti oběti mučení nebo jiného násilného činu, či oběti znásilnění. Typickým projevem posttraumatické stresové poruchy jsou záblesky opakovaného ožívování traumatu, které se objeví v nečekaných situacích, říká se jim flashbacks. Může se také objevit emoční otupění, větší prožívání okolních věmů, například citlivost na světlo a obvykle se přidružují ještě další psychické problémy jako jsou úzkosti nebo deprese. Posttraumatická stresová porucha se rozvíjí s určitou dobou latence. Uvádí se dva typy akutní traumatické reakce. Jde právě o posttraumatickou stresovou reakci, která se projevuje nadměrným rozrušením anebo o disociaci, jejímž projevem je naopak snížené rozrušení spojené se sníženou tepovou frekvencí, opožděné uvolňování kortizolu či snížená vodivost kůže. Mezi další reakce na akutní stres patří zamrznutí, jeho opakem je útěk, boj, zděšení, které obsahuje velké rozrušení, zároveň fyzickou nehybnost.⁶¹

Podle studie o posttraumatické stresové poruše a viktimizaci dětí o něco více než třetina dětských obětí sexuálního zneužívání (37,5 %) se potýká s celoživotním PTSD.⁶²

5.2.2. Obranné mechanismy

Aby se dítě vyrovnalo se sexuálním zneužíváním, využívá obranné mechanismy, což jsou způsoby, jak se brání proti krizi. Tyto mechanismy jsou většinou nevědomé, a ne vždy prospěšné. Jejich studiu se věnovala Anna Freudová, která mezi nejčastější uvádí regresi, tedy mentální návrat do mladších let, kdy se dítě cítilo bezpečně. Dalším mechanismem je vytěsnění zážitku do nevědomí, který se může vybat až po letech při spouštěcím podnětu.

Oběti mohou být obsesivně čistotné, jako by se ze sebe snažily smýt pomyslnou špínu. Identifikace s agresorem je dalším příkladem, kdy dítě napodobuje chování agresora na mladších spolužácích a vnímá to jako normu. Fobie může také fungovat jako obranný mechanismus, kdy se mozek snaží vyhnout tomu, co mu ublížilo. Některé mechanismy mohou být prospěšné, patří do nich sublimace, tedy přetváření napětí do něčeho kreativního nebo anticipace, tedy schopnost plánovat a předvídat potenciální stresové situace a připravit se na ně efektivně. Oba tyto mechanismy snižují úzkost a zvyšují pocit kontroly nad emocemi.

Jedním z obranných mechanismů, který se dítě naučí přímo při zneužívání je odpojování se od svého těla.

61 SCHMIDTOVÁ, Jana; ŠTĚPÁNEK, Petr a ČERMÁK, Ivo. Vliv traumatu v dětství na vznik a rozvoj disociativních poruch. *Československá psychologie*. 2021, roč. LXV, č. 2.

62 PTSD UK. *Causes of PTSD: Childhood Abuse*. Online. Dostupné z: <https://www.ptsduk.org/causes-of-ptsd-childhood-abuse/>. [cit. 2024-07-01].

Dítě může také jako podobnou formu obrany používat mentální převtělování do jiných předmětů kolem sebe. To, co se s ním děje plně nevnímá a situaci pozoruje jakoby zpovzdálí a dítěte se to netýká. Tento způsob úniku se může dítě naučit a požívat ho i v jiných krizových situacích.⁶³

Disociace je v dětském věku normální a dochází k ní například při denním snění či fantazijních hrách. Při prožitém traumatu dochází k disociaci, která časem odezní, říká se jí stavová

i peritraumatická disociace. K rozvoji patologie může dojít v případě, že disociace přetrvává jako primární copingový mechanismus i v průběhu dalšího vývoje. Existují různé disociativní jevy mezi ně patří absorpce, depersonalizace, derealizace či amnézie. V nejtěžších případech dochází až ke změnám identity. U dětí, které jsou týrány či sexuálně zneužívány k těmto disociativním symptomům často dochází. Děti mají totiž malou šanci s dospělým pachatelem bojovat nebo mu nějak uniknout, z toho důvodu hledají jinou formu útěku právě v podobě disociací.⁶⁴

5.2.3. Syndrom přízpůsobení sexuálnímu zneužití

Popření je nejběžnější forma vyrovnávání se se stresem. Tento syndrom definuje utajování, bezmocnost, přízpůsobení se, opožděné, nepřesvědčivé a konfliktní odhalení, odvolávání svého tvrzení.

Utajování souvisí s tím, že osoba nutí dítě zatajovat skutečnost, že dochází k sexuálnímu zneužívání. Děti se z důvodu studu a hanby neschvějí ani pokud byla sexuálním agresorem neznámá osoba, pokud se jedná o rodiče, o to spíše si nechají toto tajemství pro sebe.

Roli také hraje ambivalentní vztah, kdy dítě nechápe jak někdo, kdo ho má rád může dělat něco, co dítěti ubližuje.

Dítě se postupem času naučí přízpůsobit se sexuálnímu požadavku i se sžít se zrazenou důvěrou.

Zvlášť v určitém věku jsou děti velice zaměřeny na to, jak je hodnotí blízké okolí. To je hodnotí buď jako hodné, či zlobivé děti. Je to z velké části to jediné, co odráží jejich sebehodnocení. Když dává zneužívající dětem tyto nálepky, je pro ně náročné stát se v jeho očích „zlobivým dítětem“, proto tuto situaci přijmou a nadále v ní zůstávají odměnou toho, že budou hodnými, poslušnými dětmi.

5.2.4. Sekundární viktimizace

Pro dítě nemusí bolestná zkušenost končit v okamžik, kdy již nedochází k zneužívání, naopak při svěřování a následných událostech, může dojít

63 HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN isbn80-86991-64-4.

64 SCHMIDTOVÁ, Jana; ŠTĚPÁNEK, Petr a ČERMÁK, Ivo. *Vliv traumatu v dětství na vznik a rozvoj disociativních poruch*. Československá psychologie. 2021, roč. LXV, č. 2.

k dalšímu traumatu. Chování sociálního okolí bývá tolikrát necitlivé a s oběťmi neumí řádně komunikovat.

K sekundární viktimizaci dochází jak v průběhu soudního řízení při opakovaných výpovědích, tak při práci policie, způsobit ji mohou také zdravotní zařízení či média. Je uváděno, že sekundární viktimizaci způsobili u 70% obětí soudní znalci, jako jsou psychologové a psychiatři při reaktivizaci vzpomínek na násilnění a následné nedostatečné terapeutické pomoci.⁶⁵ K traumatizaci dochází také při četných lékařských prohlídkách, při setkávání se s pachatelem během soudu, či při neopatrné komunikaci s policií či jinými pracovníky.

Pro dítě je v tuto chvíli důležité, aby mělo u osob, kterým se světilo důvěru a aby ho podpořily. Proto je odmítavá reakce rodiny velmi zraňující. Matka nemusí dítěti důvěřovat, protože výpovědi se můžou zdát z různých důvodů nepřesvědčivé, dospělí například nechápou, proč se dítě nesvětilo ihned po incidentu, pro dítě následkem traumatu může být také těžké srozumitelně vyjádřit, co se stalo anebo může ze strachu své výpovědi stáhnout.⁶⁶

65 SEJBALOVÁ, Petra a REGULI, Helena. *Specifičnost viktimizace obětí násilnění*. Online. Psychiatrie pro praxi. 2011. Dostupné

z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2011/01/04.pdf>. [cit. 2024-06-01].

66 VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, s 56- 60. ISBN 80-7178-286-6.

6. Vliv sexuálního zneužívání na vztahy

Následky jakéhokoliv intenzivně prožitého traumatu v dětství, negativně ovlivňují prakticky všechny stránky života člověka i v dospělosti, a to včetně utváření a udržování vztahů.

Samozřejmě samy psychické problémy, o kterých jsem hovořila v předchozí kapitole mají zákonitě negativní dopad na vztahy. U obětí se nejčastěji vyskytují tři základní rysy

Jedná se o depresivní stavy a autodestruktivní chování společně s pocity samoty, izolace a nízké sebedůvěry, poté jsou velmi časté poruchy v sexuální oblasti, jako je sexuální dysfunkce, střídání partnerů nebo naopak vyhýbání se sexuálním aktivitám a třetím rysem jsou problematické interpersonální vztahy ve smyslu těžkého navázání důvěry, izolace a tendencemi nechat se i nadále lidmi kolem sebe nějakým způsobem zneužívat. Dva z těchto bodů se přímo dotýkají vztahů s ostatními i vnímání sama sebe se také promítá do kvality vztahů s ostatními.⁶⁷

Trauma sexuálního zneužívání značně komplikuje především partnerské vztahy, protože u zneužívaného dítěte dochází ke ztrátě důvěry a k narušení jeho sexuality. Pro funkční vztahy jsou právě zdravá důvěra a intimita klíčové. Pokud dítě zažívá sexuální zneužívání v rodině, následky pro něj bývají o to horší. V těchto případech se většinou jedná o dlouhodobé zneužívání, a právě zde dochází k narušení primární důvěry dítěte, ještě na místě, kde by mělo existovat to nejpevnější pouto, díky kterému si je dítě jisté v životě a je schopno být otevřeno blízkým vztahům s druhými lidmi.

Podle Atkinsonové dítě získává první pocity důvěry a náklonnosti ve vřelém a milujícím vztahu s osobou, která mu poskytuje péči. Tato základní důvěra je nutným předpokladem pro uspokojivé interakce s vrstevníky a vztahy, které mezi nimi vznikají, jsou základem pro pozdější intimitu při sexuálních vztazích mezi dospělými.⁶⁸

Proto je po zkušenosti sexuálního zneužívání navazování intimity s partnerem o to komplikovanější než u lidí, kteří si v dětství prošli jinými traumaty. Partnerské vztahy v tomto případě nekomplikuje jen zmíněný nedostatek důvěry, který může zapříčinit například překážky v komunikaci, ale z velké části je negativně ovlivněno, někdy až znemožněno sexuální soužití partnerů.

Podle triangulární teorie lásky, se láska skládá ze tří složek: z intimity, jejíž součástí je blízkost a sdílení pocitů, z vášně, která zahrnuje sexuální

67 HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 394. ISBN 978-80-7367-404-5.

68 NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s 448. ISBN 978-80-262-0083-3.

přitažlivost a z oddanosti, tedy potřeby setrvat ve vztahu.⁶⁹ Traumatem ze sexuálního zneužití mohou být narušeny všechny tři složky.

Blízkost a sdílení pocitů mohou být ohroženy znečitlivěním oběti, které obvykle vzniká jako forma obrany před emoční bolestí. Nad touhou po sblížení s milovaným může převažovat strach ze sdílení tohoto zážitku, pocit studu, či strach z reakce partnera.

Nejspíše není překvapivé, že trauma sexuálního zneužívání ovlivňuje budoucí sexuální fungování. Následkem traumatu může v intimních chvílích docházet k flashbackům, k sexuální lhostejnosti, časté je však i opačné chování, tedy promiskuita či prostituce. Každý z těchto jevů komplikuje partnerské soužití.

Právě promiskuitní chování může jít ruku v ruce s problémem setrvat ve vztahu delší dobu. Příčinou může být také strach ze závazku nebo emoční uzavřenost. Některé oběti jsou naopak schopny poměrně rychlého emočního sblížení, ale často dochází k tomu, že nejsou schopny vztahy dlouhodobě udržet.⁷⁰

Velkou roli v partnerském fungování také hraje to, jakého partnera si oběť vybírá. Výjimkou nebývá, že se člověk pohybuje ve vztazích s výraznou asymetrií, protože tento typ vztahu fungoval mezi obětí a zneužívajícím, a to se odráží i v následujících vztazích, protože je to pro oběť známá situace. Atkinsonová hovoří o tom, že ve vztazích máme tendence vyhledávat to, co je nám známé, poskytují to totiž pocit předvídatelnosti a může se to zdát jako bezpečná situace.⁷¹ Oběť tak v budoucnu opět může vyhledávat partnera, který bude v pozici moci nebo bude mít stejné povahové rysy jako zneužívající. Tím vzniká riziko, že se oběť ocitne v podobné situaci znovu a dochází k tzv. sexuální reviktimizaci. Tyto základní postoje musí být pro funkční vztah přeformulované.

I pro partnera je soužití se sexuálně zneužívanou osobou v mnoha směrech výzvou. Reakce partnerů na tuto skutečnost mohou být různé. Partneři se mohou stavět do ochránářské role, jiní cítí bezmoc a mohou být netrpěliví, protože problém s důvěrou staví mezi partnery ve vztahu zeď. Někdy se stává, že uzdravení oběti sexuálního traumatu znamená posléze narušení funkce původního typu partnerství.

V rodinných vztazích se často projevuje tzv. spasitelský syndrom. Lidé, kteří zažili zneužívání mohou mít potřebu pečovat o druhé, protože jim samotným nebyla dostatečná péče poskytnuta, to i za cenu toho, že mají problém zajistit svou vlastní spokojenost. V dětství se mohl také vytvořit

69 NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s 780. ISBN 978-80-262-0083-3.

70 HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN isbn80-86991-64-4.

71 NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012, s 775. ISBN 978-80-262-0083-3.

mechanismus, přejímání odpovědnosti i za to, za co člověk odpovědný není, právě vlivem událostí, kdy na tom, zda se dítě svěří či ne, stál osud celé rodiny. Pak může vznikat snaha mít celou rodinu pod kontrolou a vinit se za sebemenší problém, který nastane. Toto trauma může také komplikovat vztahy k vlastním dětem a problém s definováním hranic v těchto vztazích. Zároveň i u sexuálního zneužívání dochází k trans generačnímu přenosu traumatu. Přibližně 24% matek, které byly souzeny za týrání svých dětí byly v dětství sexuálně zneužívány.⁷²

Susan Mufsonová a Rachel Krazenová ve své knize uvádí pár příkladů dívek a chlapců, kteří byli sexuálně zneužíváni a popisují, jak se u nich tato zkušenost podepsala ve vztazích s okolím. Jedna z dívek Suzy, která byla v osmi letech zneužita chlapcem, který ji hlídal a rodičům se nikdy nesvěřila, cítila pocit viny na schůzkách s chlapci, zároveň se jim nemohla plně otevřít, měla pocit, že kdyby o ní věděli vše i její největší tajemství, nikdy by ji nemohli mít rádi, někdy měla zase pocit, že jediný způsob, jak si získat jejich přízeň, je skrze to, že bude sexuálně dostupná. Když má dojít k sexuálnímu sblížení, Suzy se necítila spokojená, z pocitu vzrušení měla provinilý pocit a byla z toho nervózní. Chlapec Marc, který byl zneužíván svou matkou měl problém udržet si vztah, o dívky měl zájem a rád s nimi trávil čas, ale poté co s nimi měl víckrát sex, ztratil o dívky zájem a odstrkoval je od sebe. Sám měl problém porozumět tomu, proč žádný jeho vztah nevydrží déle.

Oba tyto příběhy ukazují na vyrovnávání se se sexuálním zneužíváním obvyklým způsobem. Suzy vnímala tuto událost tak, že sama udělala něco špatně. Tento vytěsněný zážitek a pocit viny pak způsoboval nepříjemnost pozdějších sexuálních zážitků. Směšovaly se jí pocity z dětství se současnými zážitky. Marc naopak bojoval s tím, že si není schopen udržet stálý vztah a je promiskuitní.⁷³

72 ORT, Vladimír. Dětská a adolescentní psychiatrie. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 394. ISBN 978-80-7367-404-5.

73 MUFSON, Susan a KRANZ, Rachel. O týrání a zneužívání. Linka důvěry. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-194-8.

I v případě, kdy nedojde přímo k sexuálnímu aktu, ale jedná se o bezdotykové zneužití, můžou být na oběti zanechány následky. Tak tomu bylo v případě Jany, která byla od 12 do 19 let sexuálně obtěžovaná nevlastním otcem. Ten ji sledoval u převlékání, fotil si ji, nutil jí, aby nechávala otevřené dveře v koupelně při tom, co se sprchovala a když měl příležitost nevhodně na ni sahal. Dívka měla roky problémy v sexuálním životě, protože se s partnery nedokázala plně uvolnit. Také jí dlouho poté vadily některé doteky. Například, když se jí někdo dotkl ramenou zezadu, v Janě to vzbudilo znechucení, protože ji to připomnělo chvíle, kdy na ni takto sahal nevlastní otec a poté se na ní tisknul. Matka se dcery nikdy nezastala, i když všemu přihlížela. To ovlivnilo velmi negativně jejich vztah a ani léta po tom co se Jana odstěhovala z domu s matkou nekomunikovala.⁷⁴

74 HEROLDOVÁ, Martina a DOUBRAVOVÁ, Barbora. *Příběhy zneužitých: Jana, 28 let*. Online. Aktuálně.cz. 2021. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/pribehy-zneužitých-jana-28-let/r~a179e212d33e11eb8fa20cc47ab5f122/>. [cit. 2024-06-06].

7. Následná péče o zneužívané děti

V péči o zneužívané děti platí podobná pravidla, jako v péči o jakkoliv jinak ohrožené děti. Primární je, aby dítě již nebylo vystaveno nebezpečí, tedy ve většině případech přerušit kontakt s tím, kdo dítěti ubližuje. Zároveň je důležité zamezit opakování, zajistit pro dítě bezpečí a poskytnout potřebnou péči, jak dítěti, tak jeho rodině. Opomíjet se nesmí ani případná tělesná poranění vyžadující lékařskou pomoc. U sexuálního zneužívání dětí je potřeba provést lékařský zákrok, protože lékařská diagnóza je žádoucí pro další postup, přestože vyšetření může dítě pociťovat jako nepříjemné.

Následná péče se odvíjí především od závažnosti následků. Ty ovlivňuje to, kdo byl zneužívající, kdy k zneužívání došlo, jaký byl věk oběti, a jak často k zneužívání docházelo.⁷⁵

Na to, že je s dítětem něco v nepořádku často přichází lékaři či učitelé. Obvyklá bývají také oznámení známých na policii, či kontakty dětí s krizovými centry. I když u nás existuje oznamovací povinnost, zdaleka ne všechny případy jsou oznámeny.

Sociální pracovník, který ověřuje podezření na sexuální zneužívání dítěte by se měl zajímat, zda není v domácnosti ohrožován někdo další. K sexuálnímu zneužívání totiž často dochází v mnoho problémových rodinách.

U nás OSPOD často navrhuje předání dítěte do ústavní péče, u nestátních organizací je trend jiný, jako cíl své intervence mívají spíše podporu a obnovení rodiny. U všech případů týrání a zneužívání dítěte je velkou otázkou, zda by nemělo dítě rodinu opustit. V těchto případech se porovnává závažnost dvou hrozících traumat, tedy jak moc by ohrožovalo dítě zůstat v rodině a nakolik by mu ublížila ztráta rodičů. Když je dítě umístěno mimo rodinu, může to chápat jako potrestání přicházející po ukončení zneužívání, zároveň i tak, že byla vina připsána oběma rodičům. U nás má v této otázce konečné slovo soud. Ten také rozhoduje, zda bude dítě umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Při postupu s dítětem velmi záleží, jak se k této situaci staví jak zneužívající, tak druhý rodič dítěte a zda je jeho rodina po ostatních stránkách funkční nebo zda se v ní vyskytují další patologie. Zjišťuje se také zda je matka schopná fungovat psychicky i finančně nezávisle bez zneuživatele a zda se v rodině vyskytují nějaké další patologie, jako je alkoholismus psychická zátěž či závislosti.

V případech sexuálního zneužívání je náhradní péče nebo odchod pachatele z domova často jediným způsobem, jak dítě ochránit před bezprostředním nebezpečím.⁷⁶

75 LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel a ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 310-320. ISBN 978-80-7367-710-7.

76 MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla a KOLÁČKOVÁ, Jana (ed.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s 28.

V případech, kde dochází k zneužívání dětí, je nutná multidisciplinární spolupráce, jak mezi státními orgány, tak mezi neziskovým sektorem. Sociální pracovníci nepracují jen s dítětem, ale také s jeho rodinou, školou, lékařem, psychologem, soudem atd. Touto problematikou se zabírají především sociální pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí. Důležitou roli hrají také sociální pracovníci v krizových centrech nebo na lince důvěry, kde se může dítě svěřit. I terénní sociální pracovníci, například z nízkoprahových zařízení přichází do kontaktu s ohroženými dětmi, a i zde je možnost, že se dítě po navázání důvěry svěří, a to jak při terénní službě, tak v samotném nízkoprahovém zařízení. Sociální pracovníci pak ve spolupráci s dalšími odborníky mohou dítěti nabídnou systémovou pomoc.

7.1. Psychoterapeutická pomoc

Účelem psychoterapeutické pomoci je především vytvoření nebo obnovení psychické a sociální pohody dítěte. V práci s dítětem je klíčové navázat kvalitní vztah důvěry, což obzvláště v případech sexuálního zneužívání nebývá snadné a zabere to většinou nějaký čas. Dítě musí totiž překonat pocity viny či strach z ohrožení celé rodiny. Při vybavování negativních myšlenek je zde snaha terapeuta navodit klidnou a uvolněnou atmosféru. Někdy jsou využívány relaxační techniky. Dítě by mělo pochopit co se stalo v bezpečném terapeutickém vztahu a zde událost zpracovat a postupně se s ní vyrovnat. Součástí terapie bývá samo vyprávění o události nebo u menších dětí spíše její ztvárnění ve hře s panenkami.

V individuální terapii by neměla být opomenuta ani rodina dítěte. Důležité je zapojení partnera pachatele, tím je nejčastěji matka dítěte, která se sama musí vyrovnat s pocity selhání ve své roli a viny za to, že nevěděla, co se v rodině odehrává a nedokázala dítě chránit.

Od věci není ani skupinová terapie, které může pomoci s izolací obětí a k vytvoření nových interpersonálních vztahů v kolektivu lidí, kteří mají porozumění. U dospělých, kteří byli v dětství sexuální zneužívání se v terapiích uplatňují techniky sebe podpory, pracuje se na zvládnutí, a především na zpracování emocí.⁷⁷

7.2. Krizová intervence

Krizová intervence slouží k tomu, aby člověk získal nadhled nad situací a vyhnul se tak zkratkovitým úsudkům, negativnímu sebehodnocení a sebeobviňování. Jedná se o práci s akutním problémem osoby.

ISBN 978-80-7367-818-0.

⁷⁷ LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel a ŠPITZ, Jan. Dětská psychoterapie. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 310-320. ISBN 978-80-7367-710-7.

U krizové intervence je třeba aby odborník uklidnil dítě, které se může trápit pocity viny, studu, může mít obavu z reakce rodiny. Dítě by mělo cítit, že odborník jeho příběhu věří a je tu pro něj. V této fázi je hlavní stabilizace psychického stavu. Odborník by měl pomoci dítěti pochopit zneužití způsobem, který odpovídá jeho věku a kterému je schopno porozumět. Pomoc může poskytnout sociální pracovník orientující se v této oblasti nejen po stránce sociálně právní, ale z pohledu psychologické krizové intervence. Většina dětí má nezneužívajícího rodiče, záleží však na jeho postoji k události. Někdy tento rodič potřebuje podporu, aby byl dítěti v dalších fázích pomoci dostatečnou oporou.⁷⁸

78 ŠPECIÁNOVÁ, Š., *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE, 2003, s.125. ISBN 80-86131-44-0.

Závěr

V práci jsem se zabývala tématem sexuálního zneužívání a jeho dlouhodobými následky na vztahy. V první části práce jsem se především snažila o představení problematiky sexuálního zneužívání jako takové. Věnovala jsem se základní terminologii, dvěma ze skupin, kterých se mimo dětí sexuální zneužívání týká, dále pak historickému vývoji a právnímu vymezení sexuálního zneužívání. Popsala jsem zde také možné formy sexuálního zneužívání, rizikové faktory v rodině i mimo ni a podrobněji jsem se také věnovala oběti sexuálního zneužívání.

Druhou část práce jsem zaměřila na fyzické i psychické následky, popisovala jsem projevy posttraumatické stresové poruchy a také jsem například zmínila některé z obranných mechanismů.

Na závěr práce jsem stručně uvedla možnosti následné péče o děti, které si prošly sexuálním zneužíváním.

V práci jsem vycházela z mnoha zdrojů, které jsem se snažila propojit za účelem poskytnout ucelené informace o této problematice, které pomohou k jejímu lepšímu porozumění.

Seznam literatury

Monografie:

1. BISKUP, Pavel a kol. *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Olomouc: SOLEN, s.r.o., 2008, s. 23.
2. CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o násilnění: sborník textů*. [Praha]: Gender Studies, 2010. ISBN 978-80-86520-31-5.
3. DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1201-6.
4. DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
5. HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.
6. HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-404-5.
7. KALVACH, Zdeněk. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.
8. KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Partnerské vztahy, intimita a sexualita osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6233-2.
9. KRAMEROVÁ, Rita. *Riziko zneužití moci v církvi: Pohled psychoterapeutky na zneužívání*. Dingir: časopis o sektách, církvích a nových náboženských hnutích, 25/2022, č. 2.
10. KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lubica (ed.). *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* Praha: In Iustitia, 2014. ISBN 978-80-260-5793-2.
11. LANGMEIER, Josef; BALCAR, Karel a ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-710-7.
12. MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla a KOLÁČKOVÁ, Jana (ed.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
13. MUELA, Alexander. *Child Abuse and Neglect: A Multidimensional approach*. Rijeka: InTech, 2012. ISBN 978-953-51-0671-5.
14. MUFSON, Susan a KRANZ, Rachel. *O týrání a zneužívání*. Linka důvěry. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-194-8
15. NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0083-3.

16. ORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 394. ISBN 978-80-7367-404-5.
17. PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.
18. POPELKA, Miroslav a VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-145-1.
19. SCHMIDTOVÁ, Jana; ŠTĚPÁNEK, Petr a ČERMÁK, Ivo. *Vliv traumatu v dětství na vznik a rozvoj disociativních poruch*. Československá psychologie. 2021, roč. LXV, č. 2.
20. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-27-6.
21. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE, 2003. ISBN 80-86131-44-0.
22. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.
23. VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.
24. VANÍČKOVÁ, Eva; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a PROVAZNÍK, Kamil. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.
25. WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0929-5.

Elektronické zdroje:

1. *Boj proti počítačové kriminalitě: Vysvětlení nových zákonů EU o kybernetické bezpečnosti*. Online. Evropský parlament. 2023. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2022/11/story/20221103STO48002/20221103STO48002_cs.pdf. [cit. 2024-06-30].
2. ČIHÁK, František. *Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění*. Online. 2011. Dostupné z: <https://www.pediatriepropraxi.cz/pdfs/ped/2011/05/08.pdf>. [cit. 2024-05-28].
3. HABERMAN, Clyde. *The Trial That Unleashed Hysteria Over Child Abuse*. The New York Times. Online. 2014. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2014/03/10/us/the-trial-that-unleashed-hysteria-over-child-abuse.html>.
4. HEROLDOVÁ, Martina a DOUBRAVOVÁ, Barbora. *Příběhy zneužitých: Jana, 28 let*. Online. Aktuálně.cz. 2021. Dostupné z:

- <https://zpravy.aktualne.cz/pribehy-zneuzytych-jana-28-let/r~a179e212d33e11eb8fa20cc47ab5f122/>. [cit. 2024-06-06].
5. HOFERKOVÁ, Stanislava a ŠVRČINOVÁ, Linda. *Téma kapitoly: Syndrom CAN*. Online. OSPOD. Ospod.cz. 2009. Dostupné z: https://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=Syndrom_CAN_text.pdf. [cit. 2024-03-04].
 6. *Manželka za padesát ovcí*, 2010 [dokument]. Nima Sarvestani. Švédsko.
 7. MARKEL, Howard. *Case Shined First Light on Abuse of Children*. The New York Times. Online. 2009. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2009/12/15/health/15abus.html?searchResultPosition=1>. [cit. 2024-03-04].
 8. MPSV. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>. [cit. 2024-03-04].
 9. *Násilí na ženách: průzkum napříč EU*. Online. FRA EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. 2014. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_cs.pdf. [cit. 2024-05-26].
 10. *Pohlavní zneužití*. Online. Policie.cz. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pohlavni-zneuzeni.aspx>.
 11. *Poslanci v prvním čtení podpořili redefinici znásilnění*. Online. JUSTICE.CZ. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rozcestnik/-/clanek/poslanci-v-prvnim-cteni-podporili-redefinici-znasilneni-kopirovat->. [cit. 2024-06-15].
 12. *Pracovní skupina ERC pro prevenci a řešení zneužívání v církvi. Sexuální zneužívání (nejen) v církvi, prevence a řešení*. Ekumenická rada církví, 2023.
 13. *Přibývá zneužívání dětí pro výrobu dětské pornografie. Praha bude hostit setkání odborníků z celého světa, kteří se zaměřují na prevenci*. Online. Národní ústav duševního zdraví. 2024. Dostupné z: <https://www.nudz.cz/pro-media/tiskove-zpravy/pribyva-zneuzyvani-deti-pro-vyrobu-detske-pornografie-praha-bude-hostit-setkani-odborniku-z-celeho-sveta-kteri-se-zameruji-na-prevenci>. [cit. 2024-05-26].
 14. PTSD UK. *Causes of PTSD: Childhood Abuse*. Online. Dostupné z: <https://www.ptsduk.org/causes-of-ptsd-childhood-abuse/>. [cit. 2024-07-03].
 15. SEJBALOVÁ, Petra a REGULI, Helena. *Specifičnost viktimizace obětí znásilnění*. Online. Psychiatrie pro praxi. 2011. Dostupné z:

- <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2011/01/04.pdf>. [cit. 2024-06-01].
16. SOUSA, Natálie. *Tam, kde dětských nevěst neubývá: Provdány v 15 letech s povinností rodit*. Online. Seznam.cz. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-tam-kde-detskych-nevest-neubyyva-provdany-v-15-letech-s-povinnosti-rodit-230713?zn=aWQIM0QzODAzMzA1Njk0MjAyODc4NjAwJTdDdCUzRDE2NTg5MzQwNjUuNjY2JTdDdGUIM0QxNzAyMTE1NjI4Ljk2MCU3Q2MIM0QwMTM0OUNDOjM0RDM0Q0QyMTRDNUJDM0ExOTM2QjIzNQ%3D%3D>. [cit. 2024-02-11].
 17. ŠIMANOVIČ, Dubravka. *A framework for legislation on rape (model rape law)*. Online. 2021. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/3929055?ln=ru&v=pdf>. [cit. 2024-06-30].
 18. Šimůnková: *Sexuální násilí na dětech nemusí být vždy jen fyzické*. Online. Vláda České republiky. 2011. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/simunkova-sexualni-nasili-na-detech-nemusi-byt-vzdy-jen-fyzicke-89068/>. [cit. 2024-05-27].
 19. Trestní zákoník 40/2009 Sb. Online. 2015. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-3>. [cit. 2024-03-04].
 20. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026*. Online. 2015. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP_DGPN-2023_final.pdf. [cit. 2024-06-15].
 21. WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Violence against women*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>. [cit. 2024-06-15].
 22. *Zastavme obchodování s dětmi*. Unicef [online]. 2021 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/zastavme-obchodovani-s-detmi/>.
 23. *Žebříček nejpopulárnějších destinací sexuální turistiky na světě*. Online. Novinky.cz. 2008. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/cestovani-zebricek-nejpopularejsich-destinaci-sexualni-turistiky-na-svete-40211708>. [cit. 2024-05-23].
 24. *Zpráva Muži a násilí v České republice*. Online. Vláda České republiky. 2016. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zprava-muzi-a-nasili-v-ceske-republice-150013>. [cit. 2024-05-26].